

Društvena ishodišta naših iskustava iz NOR-a i sadašnje koncepcije opštenarodne odbrane

Želim da naglasim potrebu što neposrednijeg afirmisanja koncepcije opštenarodne odbrane u njenom kontinuitetu. Prilikom izbora pitanja pošao sam od zahteva druga Tita prema kojem *naša vojna publicistika mora da doprinosi teoriji i praksi izgradnje sistema opštenarodne odbrane, posebno oružanih snaga, da podstiče stvaralaštvo, da naša i strana dostignuća učini dostupnim ne samo oružanim snagama već i društvu u celini, da pomogne iznalaženju najboljih rešenja.*

Pošao sam od saznanja o tome da smo teorijski i praktično-politički uspešnije mogli da unapređujemo opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu ako istovremeno budemo što svestranije osvetljavali savremene uslove u kojima se naše društvo priprema za odbranu, što uspešnije se koristili iskustvima iz razvoja opštenarodne odbrane. U tom smislu inspirišu i reči Veljka Vlahovića iz 1975. godine: *»Ponekada izgleda da je o NOR-u i socijalističkoj revoluciji naroda Jugoslavije napisano dosta i da su osvetljeni najbitniji aspekti rata i revolucije. To je samo djelimično tačno. Ostalo je niz zbivanja, činjenica i podataka nedovoljno sistematizovanih, neproučenih, neo-cjenjenih; posla ima za plejade stručnjaka, politikologa i publicista«.*

U našoj vojnosociološkoj i vojnostručnoj literaturi, pa i vojnoteorijskim časopisima među koje svakako spada *»Vojno delo«*, mislim da je nedovoljno pisano o kontinuitetu naše revolucije, elementima političkog sistema i posebno o opštenarodnoj odbrani. Zbog toga se ovo razmišljanje i svodi u okvire shvatanja kontinuiteta revolucije i svih njenih tekovina. Utemeljenje tekovina revolucije nalazi se u samoj revoluciji, u njenom oružanom delu. To važi za politički sistem nove Jugoslavije u celini i za pojedine njegove delove (elemente strukture), imajući pri tome u vidu dinamiku njegovog razvoja i usklađenost sa karakterom razvoja i potreba našeg društva. To se posebno odnosi na tekovinu koja se podvodi pod pojam *opštenarodna odbrana*.

Ako institiramo na kontinuitetu opštenarodne odbrane, treba da teorijski dublje prikažemo pripremni period revolucije uoči drugog svetskog rata. Tada je bilo sasvim izvesno da buržoazija nije bila

voljna, a ni sposobna, da brani zemlju od nacifašističke agresije. Prema rečima druga Tita, Komunistička partija Jugoslavije nije imala iluzija u pogledu vojnoodbrambene sposobnosti i političke spremnosti vladajuće buržoazije da pruži otpor fašističkoj agresiji. Stoga je odbrani zemlje, kao i svim drugim problemima i protivrečnostima tadašnjeg jugoslovenskog društva, Partija prilazila sa klasnog stanovišta. Otuda je smisao i sadržaj kursa KPJ na odbrani zemlje, prisutan u njenoj svakodnevnoj borbi još od anšlusa Austrije, bio sastavni deo njenog celovitog koncepta revolucije. Taj koncept je Partija najpotpunije formulisala na svojoj Petoj zemaljskoj konferenciji.

Tu su praktično i bili začeci koncepcije opštenarodne odbrane čiji kontinuitet se nije prekidao (nezavisno od oscilacija u njenom razvoju u posleratnom periodu) sve do danas.

Danas ostaje još dosta prostora na polju istraživanja uslova u kojima su zauzimani stavovi i formulisane odluke kako bi odbrana zemlje zaista postala pravo i dužnost naroda i narodnosti, odnosno radničke klase i radnih ljudi Jugoslavije u svim fazama izgrađivanja i realizacije odbrambene politike.

Dijalektika politike i vojne strategije

Od interesa za »Vojno delo« jeste dublje sagledavanje odnosa političke i vojne strategije — pitanje koje je analizirao drug Edvard Kardelj u članku objavljenom povodom promovisanja druga Tita za prvog doktora vojnih nauka. U analizi tog fenomena polazi se od Titovog stava da u istorijskom pokretu, kakav je bio naš narodnooslobodilački ustanak, politička i vojna strategija su apsolutno zavisne.

Ocene Edvarda Kardelja o dijalektičkom jedinstvu političke i vojne strategije revolucije, te napori da se taj fenomen definiše i aktuelizira u savremenim uslovima borbe za afirmaciju doktrine opštenarodnog rata daje mogućnost teoretičarima da tu misao dalje razvijaju. Kardelj ističe da je politička strategija KPJ uoči drugog svet-skog rata, u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji bila polazna tačka vojne strategije. Problem odnosa političke i vojne strategije on posmatra u njegovoj ukupnosti — kao fenomen koji čini jedinstvo, međuslovljenost i međuzavisnost. Politička i vojna strategija se javljaju i razvijaju kao jedinstven proces u kojem oba aspekta strategije i politički i vojni dolaze do punog izražaja. Kardelj piše da je politička strategija sastavni deo vojne strategije, ali od-

mah dodaje da je i obrnuto tačno — da je od uspešnosti ostvarivanja političke strategije zavisilo da li ćemo imati vojsku za ostvarivanje strategijskog koncepta narodnooslobodilačkog rata i revolucije.

Ova misao je jasno iskazana stavom: samo odgovarajućom politikom moglo se u masama stvoriti uverenje u mogućnost i nužnost ustanka, od toga uverenja je zavisilo da li će naš ustanak stvoriti svoje oružane snage. Isto tako, samo odgovarajućom vojnom strategijom bilo je moguće u svesti naroda izgraditi uverenje da je oružana borba glavni (iako ne jedini) vid vođenja rata.

Oslonac na sopstvene snage naroda

Oslonac na sopstvene snage, i način kako to ostvarujemo predstavljaju značajnu specifičnost, našeg revolucionarnog preobražaja. Orijentacija na sopstvene snage bila je osnovno opredeljenje uslovljeno težnjom i rešenošću da se sačuva samostalnost revolucionarnog preobražaja i da se stvore uslovi za normalan razvoj revolucije, a potom i za izgradnju i odbranu zemlje.

Oslonac na sopstvene snage nije bila nikakva kampanja, niti izraz nužde, odnosno »nužno zlo« uslovljeno specifičnim situacijama (NOR, ekonomska blokada Informbiroa i sl.), već naša trajna politika. Ta politika dolazi do izražaja i u sadašnjoj fazi društvenog razvoja. Ona je uslovljena konkretnim savremenim potrebama opšteg napretka našeg društva, koje teži da stalno razvija i unapređuje vlastite potencijale odbrane i da obezbedi nezavisnost zemlje. Jedan od motiva oslonca na vlastite snage jeste da se zemlja obezbedi od pokušaja da joj se, prosredstvom uvoza kapitala, ukoliko ne bi razvijala svoje unutrašnje potencijale, nametnu bilo kakvi vidovi ekonomske zavisnosti; otud je nastojanje našeg društva da razvije sopstvene kapacitete, da maksimalno iskoristi unutrašnje snage, mogućnosti i rezerve radi stvaranja uslova za razvoj vlastite nauke, tehnologije itd. Razume se, tu se ne radi o kvalifikovanju uvoza i pomoći kao sredstvu za pritisak na našu zemlju, jer ona to nikad ne bi dozvolila niti prihvatila uslove takve saradnje i pomoći, već o principijelnom stavu da oslonac na sopstvene snage neposredno doprinosi razvoju vlastitih ekonomskih potencijala i stvara trajne uslove za obezbeđenje nezavisnog ekonomskog, političkog, kulturnog i drugog razvoja.

Orijentacija na razvoj domaćih kapaciteta vojne industrije, kooperaciju i proizvodnju modernih i visokotehnoloških sredstava za potrebe odbrane zemlje veoma je značajno teorijsko i praktično pitanje, koje stalno treba podsticati i afirmisati.

I danas, kao što je bilo u oružanom periodu revolucije, oslonac na vlastite snage jeste sastavni deo našeg pogleda na revoluciju, na socijalizam; on ostaje imanentnost autentičnog revolucionarnog preobražaja jugoslovenskog društva. Takvo opredeljenje dobija na značaju upravo zato što je odbrana zemlje sve više stvar svakog građanina sposobnog da nosi oružje i da drugim sredstvima i aktivnostima doprinosi odbrani zemlje. Prema tome, kada se oslonac na sopstvene snage i sredstva javlja kao sastavni deo politike i ponašanja našeg društva, naroda i radničkog pokreta, kao put realizacije autentične revolucije i socijalističkog razvoja — onda svakako zaslužuje pažnju da nađe više mesta i u našim vojnoteorijskim razmatranjima.

Opštenarodna odbrana — integralni deo političkog sistema socijalističkog upravljanja

Sa stanovišta obogaćivanja sadržaja »Vojnog dela« pažnju čitalaca zaslužuje i potreba da se opštenarodna odbrana celovitije može teorijski i praktično-politički osvetljavati kada se posmatra kao sastavni deo političkog sistema socijalističkog samoupravljanja. Na to je ukazano na 11. kongresu SKJ, što upućuje na potrebu da se sa više sistematičnosti i analitičnosti osvetljava paralelan razvoj samoupravljanja i opštenarodne odbrane, da se sagleda uloga udruženog rada.

Produblјivanje i širenje samoupravljanja stvarali su i stvaraju povoljne uslove da i vojnoodbrambeni poslovi postanu što neposrednija sfera uticaja i odlučivanja radnih ljudi i građana i svih samoupravnih, delegatskih organa i društveno-političkih zajednica i organizacija. Širenjem okvira samoupravljanja, podizanjem kvaliteta socijalističkih samoupravnih odnosa šire se i okviri područstvlјavanja u oblasti opštenarodne odbrane i istovremeno stvaraju realni uslovi za primenu iskustava NOR-a sa područja organizacije oružane sile revolucije angažovanjem naroda u borbi i otporu u ostalim pitanjima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Iskustva NOR-a se na najbolji način mogu aplicirati na savremene uslove i zbog toga što su samoupravljanju i koncepciji opštenarodne odbrane i društvene samozaštite istovremeno u oružanom delu revolucije postavljeni temelji i određene smernice globalnog razvoja.

»Vojno delo« je poslednjih godina sve argumentovanije prilazilo fenomenu opštenarodne odbrane sa stanovišta ocene ukupnog trenda razvoja našeg društva na samoupravnim odnosima. Kritički se prilazilo pojavama jednostranog tretiranja opštenarodne odbrane

izvan konteksta ukupnih revolucionarnih preobražaja zemlje, izvan tempa i karaktera razvoja strukture političkog sistema socijalističkog samoupravljanja. Takav trend treba nastaviti.

U teorijskom uopštavanju dostignuća razvoja opštenarodne odbrane mogu se uočiti dva značajna elementa: izgrađivanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite kao integralnog dela društvenog sistema socijalističkog samoupravljanja i naglašavanje vodeće idejno-političke i usmeravajuće uloge SKJ u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti i političkom sistemu u celini. Paralelno s tim stoji i politička odgovornost SKJ za razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i za jačanje kohezije društva i njegove odbrane. U dokumentima 11. kongresa SKJ to je neposredno istaknuto: »SKJ ima istorijsku i Ustavom utvrđenu odgovornost pred radničkom klasom i društvom za očuvanje tekovina naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije i za odbranu i zaštitu socijalističke samoupravne Jugoslavije kao celine i svakog njenog dela«.

Mislim da bismo usavršavanju i modernizaciji oružanih snaga morali posvetiti veću pažnju. Težište se mora pomerati u pravcu teorijskog osmišljavanja i modernizacije oružanih snaga, opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u celini kao procesa podruštvljavanja našeg društvenog bića.

Sušтина i interpretacija pojma — naoružani narod

Opštenarodna odbrana je, kao što smo istakli, utemeljena u narodnooslobodilačkom ratu — tu su njeni izvori i koreni. Tito je to više puta isticao. Govoreći da naša koncepcija opštenarodne odbrane nije ništa drugo nego »dosljedna i odlučna primjena iskustava iz NOR-a u našim sadašnjim uslovima«, upozoravao je kako na kontinuitet te koncepcije, tako i na potrebu svestranijeg izučavanja i korišćenja tih iskustava.

S pravom tvrdimo da su oružane formacije opštenarodnog ustanka predstavljale specifičan vid naoružanog naroda, i to kako po sastavu, tesnoj organskoj vezi sa sredinama iz kojih su poticale, tako i po tome što se jezgro oružane sile (odlučeno u partizanskoj komponenti) širilo okupljanjem boraca iz redova naroda — radnika, seljaka, progresivnog dela inteligencije i drugih demokratskih i patriotskih snaga. Karakter oružanim snagama u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji, pored ostalog, davali su ciljevi revolucije i odnosi u njima.

Tito je na 11. kongresu SKJ, govoreći o tome da radni ljudi i građani — samoupravljači — sami organizuju svoju odbranu i samo-

zaštitu u radnim i društveno-političkim zajednicama, rekao da »na taj način u praksi obezbeđujemo podruštvljavanje odbrambene funkcije« i da je »to praktično ostvarenje marksističke koncepcije naoružanog naroda«. Nikola Ljubičić u svojoj knjizi: »Opštenarodna odbrana strategija mira« takođe konstatuje da su NOPOJ »bili u pravom smislu te riječi oblik podruštvljavane vojne sile«. Prema tome, opštenarodna odbrana se javlja kao specifičan put ostvarivanja marksističke ideje naoružanog naroda. Uz to treba primetiti da kao društvo tek pristupamo razradi teorije naoružanog naroda, u okviru razvoja teorije o samoupravljanju, i političkog sistema SFRJ. U tom kontekstu leži i obaveza »plejade stručnjaka, politikologa i publicista«.

Bilo je, a delimično ima i danas, jednostranosti u tumačenju karaktera i uloge partizanske, odnosno teritorijalne komponente, na jednoj, i operativne komponente oružanih snaga, na drugoj strani. Prva je ponekad posmatrana autentičnim nastavljачem narodnog i revolucionarnog karaktera NOV i POJ, a drugoj su pripisivani naglašeni etatistički atributi i slično.

Jedanaesti kongres SKJ je, želeći da unese svetla u oblasti aktuelnih zadataka pripreme naroda i oružanih snaga za odbranu zemlje, podstakao komuniste da ulože još veće napore u daljem razvoju oružanih snaga — JNA i TO koje se razvijaju na jedinstvenim klasno-političkim osnovama i imaju jedinstvene društveno-političke ciljeve. Istaknuto je da se JNA mora i dalje svestrano osposobljavati za primenu svih oblika oružane borbe i borbenih dejstava, *uključujući i partizanska*, i da se u svim situacijama razvija kao jedinstvena oružana snaga naših naroda i narodnosti.

Stavovi 11. kongresa SKJ u oblasti razvoja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite predstavljaju inspiraciju za dalje teorijsko osmišljavanje odbrane i zaštite i traganje za savremenijim rešenjima i dostignućima. Izrada istraživačkih projekata, analize rezultata istraživanja, rad na unapređenju ukupnog sistema odbrane i zaštite, uspešno apliciranje svih pozitivnih iskustava i saznanja — zadaci su koji stoje i pred naučnim radnicima i teorijom, i pred neposrednom praksom.

Treba reći da u nekim komponentama razvoja koncepcije opštenarodne odbrane današnja praksa zaostaje iza naših ratnih iskustava. Postoji osećanje prema kome naučna istraživanja, teorijsko fundiranje i uopštavanje opštenarodne odbrane zaostaju kako iza nekih saznanja i dostignuća narodnooslobodilačkog rata i revolucije, tako i iza prakse u realizaciji koncepcije u oružanim snagama i u pripremi naroda za rat. Slučaj sa potrebom još smelijeg i kvalitetnijeg uključivanja žena u sistem opštenarodne odbrane i njihovo sistematskije

obučavanje za izvršavanje borbenih zadataka jedan je od primera zaostajanja iza prakse iz perioda oružanog dela revolucije. Tito je još na Petom kongresu KPJ ukazivao na iskustva iz 1940. i 1941. godine, kada su žene masovno pohađale kurseve za bolničarke, za ovladavanje oružjem pripremajući se za kompleksne borbe revolucije u kojoj su, kao što je poznato, masovno učestvovalе ispoljivši pri tom uzoran heroizam.*

Na Jedanaestom kongresu SKJ drug Tito je istakao: »... Mora se pokloniti veća pažnja ulozi i načinu uključivanja žena u poslove opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. U našem NOR-u, i u drugim savremenim ratovima, žene su pokazale da mogu, ravnopravno sa muškarcima, izvršavati i najteže zadatke«.

MILANKO JOVIĆEVIĆ

O nekim aktuelnim medicinsko-psihološkim problemima savremene vojne organizacije

Vojna psihologija, kao posebna naučna disciplina, počinje da se konstituiše početkom ovog veka u periodu naglog razvoja mašinske industrije i tehnologije. Prvi, a naročito drugi svetski rat, posebno je ubrzao razvoj ove naučne discipline uvođenjem u naoružanje usavršenih tehničkih dostignuća, tenkova, avijacije, artiljerije i hemijsko-biološkog oružja. Pojavom nuklearnog naoružanja pri kraju drugog svetskog rata i kasniji posleratni razvoj savremene vojne organizacije, vojno-psihološki problemi postaju još naglašeniji i aktuelniji. Nagli razvoj ratne tehnike i tehnologije zahtevao je uvođenje većeg broja novih specijalnosti u oružane snage s intenzivnim vojnostručnim osposobljavanjem kadrova i primenom novih metoda u proceni njihovih mentalnih i psihofizioloških sposobnosti. Realizacija takve programske orijentacije u osposobljavanju i raspoređivanju ljudstva na odgovarajuće dužnosti jedino je bila moguća i danas se kontinuirano sprovodi i nastavlja sistemom selekcije i klasifikacije ljudstva u oružanim snagama. Usavršavanje i razvoj ratne tehnike i naoružanja, klasičnog i termonuklearnog, naročito posle drugog svetskog

* U NOR-u je u boračkom sastavu učestvovalo preko 100.000 žena od kojih su 2000 postale oficiri JNA, poginulo je u borbama 25.000, a ranjeno 40.000. Među herojima naše revolucije nalazi se 91 žena.